

Назаренко І.М.

Доцент, кандидат педагогічних наук,

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького

РОЗВИТОК УМІНЬ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МУЗИКИ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ

Серед якостей, що визначають готовність студентів до професійної діяльності, значне місце належить умінням інтерпретувати музичні твори.

В теорії інтерпретації такий процес розглядається як система, що складається з двох підсистем: осягнення, результатом якого є розуміння предмету інтерпретації; матеріалізації розуміння в певних формах виконання (у виконавських видах мистецтва) і роз'яснення (за необхідності словесного тлумачення у вигляді суджень, оцінки), інших формах – малюнку, пластиці рухів тощо [1, с. 189].

Педагогічні дослідження з проблеми навчання розумінню музики (Г.М.Падалка, О.Я.Ростовський, О.П.Рудницька та ін.), спираються на двоступінчасту структуру процесу осягнення творів. На першому ступені передбачається безпосереднє емоційне сприймання твору, на другому – детальний аналітичний розбір із залученням культурологічних, соціально-історичних й інших даних, що пов'язані з епохою, автором твору. В результаті, емоційно-образні уявлення, які отримані на першому ступені осягнення, та об'єктивні дані, отримані на другому, водночас із соціально-історичними відомостями про створення й побутування твору, дають цілісне художньо-образне уявлення, що адекватне авторському задуму [4, с. 91].

З метою управління означеними процесами у навчанні розумінню музики на першому ступені осягнення (емоційно-образне сприймання) використовуються педагогічні засоби і методи опосередкованого впливу – через актуалізацію життєвого і художнього досвіду, створення художнього фонду, використання методів порівняння і співставлення цілісних образів в музиці й інших видах мистецтва, методу наведення тощо. На другому ступені (аналітичний розбір) використовуються методи, що стимулюють дослідницьку діяльність: методи, які пов'язані з формуванням умінь здійснення власне аналізу; методи, котрі стимулюють актуалізацію знань й пізнавальний інтерес тощо [3, с.99].

В дослідженні ми виходили із особливостей психологічних механізмів реального процесу сприймання музики, в структуру якого входять: розпізнавання змістовно-сміслових компонентів, емоційно-образні уявлення, логіка розгортання змістовних процесів[2, 144]. Виділення чіткої структури механізмів сприймання надає можливості цілеспрямованого педагогічного управління формуванням умінь інтерпретації музики згідно цієї структури.

Основними умовами навчання розумінню музики при такому підході будуть: цілеспрямоване навчання осягненню музичних творів у процесі безпосереднього сприймання; установка на змістовно-смісловий аналіз інтонаційно-драматургічної форми; навчання узагальненим способам дій осягнення при дотриманні поетапності формування розумових дій.

В методиці навчання розумінню художніх творів виділяються три етапи: формування узагальнених способів дій із розуміння художніх творів у розгорнутому вигляді згідно структурних рівнів сприймання; цілеспрямоване управління скороченням виконуваних дій (переведення у внутрішній план); застосування умінь у змінених умовах сприймання.

Метою першого етапу є навчання узагальненим способам дій з розуміння музичних творів. На цьому етапі всі дії здійснюються студентами самостійно, в матеріальній (матеріалізованій) формі, в розгорнутому вигляді.

Спочатку складається та фіксується у вигляді схеми узагальнена модель осягнення музичних творів, яка включає два структурних рівні: розуміння відносно-закінченого смислового епізоду; розуміння логіки розгортання змістовних процесів твору.

Розуміння відносно-закінченого смислового епізоду охоплює два рівні сприймання і включає такі дії: виділення відносно-закінченого смислового епізоду; виділення і розпізнавання сутнісних ознак, що визначають емоційно-образні уявлення; синтезування змістовно-смислових компонентів в емоційно-образні уявлення

Основним орієнтиром для виділення відносно-закінченого смислового епізоду слугує логіка закінченості думки, яка характеризується єдиним станом, дією, висловлюванням.

Орієнтирами із виділення сутнісних ознак слугують їх типи: конкретно-почуттєві (інтонаційно-мовні, рухово-динамічні, просторові); узагальнено-типові (жанрові, стильові, мовні – з історично усталеними значеннями); предметно-образотворчі (звуконаслідувальні, звукові образотворчі, різного роду звукові ефекти).

Орієнтирами по синтезуванню змістовно-смислових компонентів у емоційно-образні уявлення слугує побудова предикативної структури виділюваних ознак, яка включає такі дії: виділення домінантної ознаки (суб'єкт відображення та супутніх ознак (предикації); визначення контекстних значень виділюваних ознак в структурі предикацій; вербалізацію емоційно-образних уявлень.

Для розуміння логіки розгортання змістовних процесів у творі необхідно виконати наступні дії: визначити логічний смисл кожного відносно закінченого смислового епізоду, що входить у структуру твору; встановити тип організації твору і прослідкувати логіку розгортання змістовних процесів.

Визначення належності твору до типу родової організації дозволяє прослідкувати логіку розгортання змістовних процесів, що притаманні кожній з них, побудувати драматургію, відтворити цілісне художньо-образне уявлення твору, зрозуміти його. Така складена узагальнена модель осягнення музичних творів використовується в процесі роботи з конкретними творами.

Наступним кроком першого етапу навчання розумінню музичних творів повинно стати освоєння студентами способів дій. Всі дії на цьому етапі виконуються самостійно, в розгорнутому вигляді, з обов'язковою вербалізацією отримуваних результатів та коментарієм самих дій. Спочатку робота, на нашу думку, повинна бути повністю спрямованою на розуміння твору, що вивчається, а починати вирішення виконавських завдань передбачається тільки після того, як викладач упевниться в повному й глибокому розумінні твору студентом.

Другий етап характеризується як цілеспрямоване педагогічне управління згортанням дій. Розгорнуті дії та операції починають „заважати” сприйманню, і скорочення дій спонтанно починає здійснюватися студентами вже наприкінці першого етапу. Про це свідчать „пропуски” деяких дій та операцій, і студенти

прагнуть одразу продемонструвати їх результати. Ці показники слугують сигналом переходу до другого етапу навчання.

Для систематизації скорочення і можливості управління такими процесами необхідно виділити три структурних рівні скорочення: скорочення дій на рівні розпізнавання ознак, що характеризують емоційні стани, дії, явища; скорочення дій на рівні розуміння відносно закінчених смислових епізодів (структура емоційно-образних уявлень); скорочення дій на рівні розуміння всього твору (структура ідеї, концепції). Управління процесами скорочення має здійснюватися послідовно, в такому викладеному порядку: спочатку підлягають скороченню дії та операції, що здійснюються всередині кожної з груп, а в подальшому скорочуються самі групи, послідовно піднімаючись до найвищого рівню сприймання – розуміння музичного твору.

Уміння розуміти твори музичного мистецтва було б неповним без умінь розуміння музики при сприйманні творів на слух. У зв'язку з цим, третій етап формування умінь складається із навчання розумінню творів у зміненій формі сприймання. Тимчасовий характер музики, її безперервний рух й стрімкість розвитку подій, не дозволяють здійснювати всі необхідні дії при виконанні їх у розгорнутому виді, що потребує значно більших витрат часу, аніж на це відпускається розвитком музичного процесу.

Як показало дослідження, якісний рівень сприймання музики на слух студентами експериментальної групи значно зростає порівняно із студентами, котрі не залучалися до запропонованої методики. В той же час, рівень розуміння творів при сприйманні на слух у студентів експериментальної групи дещо поступається рівню розуміння творів при роботі з текстом. Враховуючи, що процес переносу умінь на змінену форму сприймання можливо вважати результативним, доведення означених умінь до необхідного рівня потребує цілеспрямованого педагогічного управління цими процесами.

Слід зазначити, що при такому підході: студенти оволодівають узагальненою моделлю осягнення творів, яка може бути застосованою в будь-яких окремих випадках; забезпечується повна самостійність в осягненні змістовної сутності музичних творів; розуміння творів поєднується із безпосереднім сприйманням в одночасний процес, що забезпечує адекватне розуміння творів не тільки в процесі роботи з текстом, але й у сприйманні на слух.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лосев А.Ф. Музыка как предмет логики // Лосев А.Ф. Форма – Стиль – Выражение. – М.: Мысль, 1995. – 378 с.
2. Медушевский В.В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. - М., 1982. – 289 с.
3. Падалка Г.М. Музична педагогіка: Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти / За ред. В.Г.Бутенка. – Херсон: ХДП, 1995. – 135 с.
4. Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька. - Навч.посібник.- К., 2002. – 234 с.